

УДК 371.378

**ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ЗАСОБІВ У ПРОЦЕСІ
САМООСВІТИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ****Пермінова Л.А.****Мукачівський державний університет**

У статті зроблено спробу розкрити необхідність оптимального використання комп'ютерних засобів навчання під час самоосвіти студентів як педагогічної умови удосконалення якості підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності. Обґрунтовано технологію «Портфоліо» для самоосвітньої діяльності студентів.

Ключові слова: комп'ютерні засоби, самоосвіта, якості підготовки майбутніх педагогів

Мінливість технологій, видів і засобів виробництва, професійної діяльності, службових функцій, зріст потоків інформації, інтенсивний розвиток духовної сфери життя, розширення творчого змісту праці, швидке старіння “освітнього капіталу” висувають принципово нові вимоги до кваліфікації працівника, його моральної зрілості, загальнокультурного і інтелектуального рівнів. Навчити студентів самостійно оволодівати знаннями – одне з важливих завдань сучасної вищої школи.

Оновлення цілей і змісту системи сучасної вищої освіти України, входження її у європейський освітній простір передбачає зміщення акцентів із формування у студентів системи знань на створення умов для активного їх застосування [6]. Відповідно до цього актуалізується проблема організації самоосвітньої діяльності, формування потреби в самоосвіті як важливого показника творчих професійних здібностей особистості і необхідність пошуку шляхів її вирішення.

Проблемою самоосвіти займалися як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники (І.Барсуков, М.Косенко, Г.Марковець, І.Наумченко, В.Скнар, Н.Сидорчук, В.Шпак та ін.). Науковцями встановлено, що рушійні сили самоосвіти майбутнього педагога визначаються як зовнішніми соціальними вимогами, так і власним ставленням до цих вимог. Самоосвіта є вищою формою активності особистості. Найперша і найбільш загальна умова появи потреби у самоосвіті для майбутнього педагога – це перехід його з позиції студента на позицію спеціаліста, оскільки оволодіння самоосвітньою діяльністю здійснюється насамперед у процесі професійної діяльності. Тому одним із основних параметрів моделі майбутнього фахівця, є унікальність особистості та умови її самовизначення. Зокрема, ми погоджуємося з розробленою моделлю професіонала [5], яка включає такі характеристики: усвідомлення особистістю своєї неповторності, самоцінності за умови адекватної самооцінки, уміння поглянути на себе з позицій здатності до рефлексії, самодіагностики, самооцінки; вироблення життєвих цінностей, які складають гуманістичну парадигму, відповідальність перед собою та іншими за вибір життєвого шляху. До складових означеної моделі відноситься також розвиток самостійності та креативності мислення, формування когнітивних характеристик, що забезпечують свободу орієнтацій у різних життєвих ситуаціях; критичне, прогностичне мислення; розвиток і вдосконалення способів сприйняття світу, оволодіння внутрішніми ресурсами фізичного, психічного, морального самовдосконалення; розкриття творчих задатків і здібностей, оволодіння креативними формами самовираження; уміння віднайти конструктивне рішення в усіх сферах буття; засвоєння нових соціальних ролей; створення свого стилю поведінки, спілкування тощо [5].

За даних умов змінюються підходи до планування, переглядається зміст і технології навчання у вищому навчальному закладі.

Метою статті є спроба розкрити умови оптимального використання комп'ютерних засобів навчання для самоосвіти майбутніх педагогів до успішної професійної діяльності.

Відомо, що одним із шляхів інтенсифікації навчального процесу в умовах збільшення часу, що відведеться на самоосвітню самостійну роботу студентів, є широке застосування комп'ютерних засобів. Слід відмітити, що основна функція у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу зберігається за традиційним навчанням, де домінують репродуктивні методи роботи. У даному випадку комп'ютерні засоби навчання виконують лише «обслуговуючу роль». В цілому ж хоча потенційні можливості використання комп'ютерних засобів величезні (сприяють розвитку мислення, надають можливість використовувати ігрові моменти під час виконання творчих завдань, стимулюють інтерес до пошуку інформації, мотивують до вивчення предмету тощо) у практиці роботи вищої школи, вони, на жаль, повною мірою не використовуються.

У той же час в умовах кредитно-модульної системи в вищому навчальному закладі необхідним виявляється зростання якості, що вимагає широкого застосування комп'ютерних засобів. Їх використання сприяє більш міцному засвоєнню і закріпленню вивченого матеріалу, раціоналізує процес анотування вже вивченого, тренує активність мислення на різноманітних прикладах, дозволяє своєчасно проводити корекцію знань, умінь та навичок. Не менш важливим є те, що комп'ютерні засоби надають можливості раціонально використовувати студентами час для самоосвіти. Як відомо, самоосвіта передбачає не тільки неперервне засвоєння знань особистістю а й неперервний педагогічний вплив на неї з боку інших суб'єктів, де особливе значення має зв'язок навчальної діяльності з суспільно-практичною діяльністю [1]. Особливо ефективним у самоосвіті студентів зарекомендувало себе створення віртуальних моделей, проектів, що, на нашу думку, значно збагачує досвід сучасного студента, розвиває його творчий потенціал, формує конструктивне професійне мислення.

Звідси комп'ютерне моделювання практичних педагогічних ситуації має зайняти відповідне місце у навчальному процесі вищої школи. Результативність навчальної діяльності можна посилити за рахунок забезпечення суб'єктної позиції студентів у навчально-виховному процесі, їх усвідомлення особистісного змісту знань, дій, творчого пошуку. Подання у ході моделювання проблемної задачі у певному контексті дозволяє активно включитися механізм пам'яті, спонукає студентів до зіставлення контекстів минулого і теперішнього досвідів вирішення практичних завдань, дозволяє виробляти адекватну оцінку ситуації, а також включає критичний механізм самооцінки, тобто формулювання власних критеріїв і висновків. Як засвідчує практика, комп'ютерні засоби надають можливість студентам виробляти навички «віртуального спілкування», в процесі якого відбувається розвиток діалогічної форми мислення кожного партнера, формування рефлексивних механізмів мислення. Крім власної позиції, яка розкривається при висуненні гіпотези, її реалізації, оцінці, поступово формується позиція іншого, коли учасник обговорення, ніби ставши на місце партнера, починає оцінювати власну гіпотезу, брати участь у формуванні гіпотези іншого. Спільний пошук стає запорукою поступального руху до вирішення різноманітних проблем.

У процесі залучаючення до активної взаємодії студенти, порівнюючи свої міркування із міркуваннями інших, починають усвідомлювати, яких інтелектуальних умінь не вистачає, у них виникає потреба в самовдосконаленні, переведення умінь творчого пошуку розв'язку задач, у тому числі й педагогічних, у звичну форму поведінки.

Показником професійної підготовки студента є володіння ним методами рефлексивного мислення, аналізу, співставлення, адекватної самооцінки, вміння порівнювати свої домагання з досягнутим результатом, порівнювати з думками інших про себе. Ідеальний образ складається з цілого ряду уявлень, що відбивають таємні сподівання й устремління людини. Ці уявлення можуть не відповідати реальному стану речей, тому протиріччя між реальним й ідеальним «Я» складають одну з найважливіших умов саморозвитку особистості.

Отже, під час організації самоосвітньої діяльності педагог опосередковано спрямовує свою роботу на розвиток у студентів орієнтації на успіх, бо вона сприяє формуванню

вольових рис особистості; почуттів особистої гідності; мотивації навчання, що позитивно впливає на успішність у самореалізації; впевненість у своїх силах.

З цією метою доцільно використовувати в роботі зі студентами спеціальні «пакети діагностичних карток», які містять тести, анкети, творчі завдання, алгоритм, за яким відбувається рефлексія (знаю – де зможу застосувати?; якщо не знаю – як зможу дізнатися?; успіхи у діяльності – що сприяло досягненню позитивних результатів?; недоліки – що заважає підвищенню рівня досягнень?) тощо. Працюючи з відповідними діагностичними картками, студенти спрямовують свої зусилля на самооцінку, самоспостереження, навчаються будувати ланцюжки міркувань та умовиводів. Одержані результати узагальнюються, наприклад, причини прогалин у знаннях (називаються), робляться висновки (отже, треба ...), фіксуються передбачувані наслідки (планування, моделювання тощо). Матеріали можуть обговорюватися на форумі, що дає можливість студенту поміркувати над своїми невдачами та успіхами, здійснювати адекватний самоаналіз, накреслити шлях самовдосконалення [4].

У практиці сучасної вищої школи поширюється тенденція використання технології «Портфоліо», як інструмента самооцінки власної пізнавальної творчої праці студента, рефлексії його власної діяльності. По-перше, – це комплект документів самостійних праць, що сприяє розвитку навичок навчальної, самоосвітньої діяльності, та дозволяє формувати майбутнього фахівця уміння професійної самоідентифікації. Принципи такої технології можна сформулювати у такий спосіб:

1. Самооцінка результатів (проміжних, підсумкових).
2. Систематичність самомоніторингу.
3. Структуризація матеріалів «Портфоліо», логічність і лаконічність всіх письмових пояснень.
4. Акуратність і естетичність оформлення «Портфоліо».
5. Цілісність, тематична завершеність представлених матеріалів.
6. Наочність і обґрунтування презентації «Портфоліо».

Важливим у самоосвітньої діяльності студентів є проектувальний етап, мета якого залучити їх до створення траєкторії свого особистісного зросту, тобто прогнозування особистого професійного майбутнього. Результативність цього методу передбачає забезпечення сформованості у майбутніх педагогів умінь розробляти особисту програму професійного розвитку, а також обґрунтування комплексу заходів щодо його реалізації. Загальна структура повного (теоретично ідеалізованого) особистого професійного самоудосконалення має схему [2]:

- головна мета (що студент передбачає в майбутньому робити, яким хоче бути, ким бути, чого хоче досягти, якими є його ідеали життя і діяльності на даний момент розвитку);
- уявлення про ланцюжок найближчих і більш віддалених цілей – «життєва перспектива» (фах, робота, можливі варіанти попередньої проби своїх сил, можливі професійні навчальні заклади, бажані трудові посади після закінчення навчального закладу, перспективи підвищення професійної майстерності та побудови кар'єри);
- уявлення про шляхи і засоби досягнення найближчих життєвих цілей (вивчення довідкової літератури, спілкування з фахівцями, самоосвіта).
- уявлення про зовнішні умови досягнення намічених цілей (труднощі, можливі перешкоди, можлива протидія тих або інших людей);
- уявлення про внутрішні умови досягнення намічених цілей (свої можливості, здібності до навчання, стан здоров'я, наполегливість, терпіння, схильності до практичної або теоретичної роботи й інші особисті якості, необхідні для навчання або роботи за обраною професією);
- запасні варіанти цілей і шляхів їх досягнення на випадок виникнення непереборних труднощів у реалізації основних варіантів.

Поетапність проекту індивідуального зростання потребує спеціально організованої індивідуальної психологічної допомоги, педагогічної підтримки під час створення маршруту або траєкторії особистісного зростання з боку тьюторів [3]. Водночас розробка особистісно-професійної траєкторії вимагає чіткого моделювання програми дій студентів з прогнозуванням відповідного позитивного результату.

Практика використання технології «Портфоліо» є досить корисним для організації дискусій за основними показниками траєкторії особистісно-професійного зростання. Електронний варіант узагальнених матеріалів, інтерактивне спілкування с іншими студентами (різних вищих навчальних закладів) надає можливість окреслення і усвідомлення необхідного і достатнього рівня знань, оволодіння раціональними способами дій, навичками самостійної роботи, самодіагностики і тестування досягнень, уміння раціонально використовувати час, володіння умінням моделювати, прогнозувати результати. Професійна перспектива, моделювання процесу кар'єрного росту допомагає сформуванню у майбутніх спеціалістів педагогічну мобільність, що є дуже важливою якістю для працівника будь-якої фахової категорії. Крім того, практика засвідчує, що використання технології «Портфоліо» надає можливість студенту вивільнити час; навчатися аналізувати свою діяльність, як майбутнього педагога; спілкуватися з опонентами в режимі онлайн, виробляти навички само менеджменту, самомоніторингу тощо.

Отже, проблема самоосвіти майбутнього педагога за своїм змістом є багатоплановою, її вивчення потребує систематизації різноманітних аспектів самовдосконалення особистості студента, Велику допомогу в цьому плані надають інноваційні технології навчання, що ґрунтуються на інформаційно-комунікативних технічних засобах. Зокрема технологія «Портфоліо», в якій як найбільш повно реалізуються комп'ютерні засоби навчання, що дозволяє формувати майбутнього педагога з новим, якісним баченням проблем освіти, педагога-творця, професіонала-дослідника, здатного швидко перебудувати напрям і зміст діяльності відповідно до зміни технологій та вимог суспільства, вчителя, який активно реалізує потребу в творчій самостійності, реалізації себе як всебічно розвиненої особистості.

У перспективі передбачається дослідження педагогічних умов оптимального поєднання традиційних та інформаційно-комунікативних технологій у навчально-виховному процесі вищої школи, розробка дидактико-методичного забезпечення процесу підготовки майбутніх педагогів з використанням мультимедійних ресурсів тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вайнола Р.Х. Особливості професійної підготовки майбутнього педагога в контексті особистісного підходу / Р.Х. Вайнола // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 11. Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління: Зб. наукових праць. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2006. – Випуск 4. – С.55-61.
2. Климов Є. Как выбирать профессию / Климов Є. – М. : Просвещение, 1990. – 159 с.
3. Пермінова Л. А. Організація роботи тьютора групи в системі курсового навчання : методичні рекомендації / Пермінова Л. А. – Херсон : РІПО, 2001. – 27 с.
4. Пермінова Л. Використання мультимедійних ресурсів у процесі проведення уроку / Метод.рекомендації. – Херсон:РІПО, 207. – 68 с.
5. Сохань Л. В. Життєва компетентність особистості / Л. В. Сохань, Г. М. Несен, І. Г. Єрмаков. – Міністерство освіти і науки України. Науково-методичний центр середньої освіти. – Київ «Богдана», – 2003. – 517 с.
6. Фіцула М. М. Вступ до педагогічної професії: навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / М. М. Фіцула – [вид. 3-тє, перероб. і доп.] – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 168 с.

Рецензент: Львов М.С.